
Szemle

VIGOTSKIJ, WALLON ÉS A „KÖZÖS VILÁGOK”*

GABY NÉTCHINE-GRYNBERG–SERGE NÉTCHINE

A dolgozat a Vigotszkij és Wallon képviselte jelentésközpontú és kulturális irányultságú huszadik század közepi pszichológiát hasonlítja össze. Közös vonásuk a korai törekvés arra, hogy meghaladják az elszigetelt egyén vizsgálatát mint a pszichológia tulajdonképpeni terepét. Ehelyett mindketten az elme elidegeníthetetlenül társas természetét hangsúlyozzák. Így mindketten a mentális világ szemiotikai fel-fogásának képviselői, bár Wallonnál központibb szerepe van a test leképezésének és az érzelmeknek is.

Henri Wallon és Lev Szemjonovics Vigotszkij életrajzának, ahogy munkáinak összevetése is érdekesítő intellektuális párbeszédhez vezet, amely meghatározza, hogy hol jelentkezik hasonlóság és eltérés, miben rokonok és miben különböznek. Ahhoz, hogy alapvető közelségüket sajátos pályájuk eredetiségében szintetikus módon megjelenítsük, a „közös világ” fogalmához folyamodunk, amelyet kortársuk, CASSIRER vezetett be *Logique des sciences de la Culture* (1942/1991) című művében. E fogalom egy csapásra megvilágítja részvételüket a humán tudományok tiszta/igazi episztemológiájának kutatásában, s egyúttal azt is, hogy a pszichológiai terület megközelítése számukra a „létrehozásra (faire-oeuvre)”¹ való készségükben megragadott egyének alkotó tevékenységén alapszik, olyan gyakorlati és spekulatív teljesítményeken, amelyek lehetővé teszik, hogy szembe nézzünk a valósággal, illetve megalkossuk azt. Világos, hogy egy ilyen koncepciónak nem felelhet meg az élők és dolgok világban való beágyazottságától függetlennek tekintett, izolált

* A fordítás a Gaby NETCHINE-GRYNBERG és Serge NETCHINE szerzőpáros szíves engedélyével készült az *Avec Vygotski et Wallon* (La dispute, 1999, 81–100.) című dolgozat alapján. Fordította: Király Ildikó.

¹ A „mű” és a „létrehozás” fogalmak megvilágítják Vigotszkij és Wallon elképzelését a pszichológiai teljesítményről, e fogalmakat Cassirer-től (pontosan a *Logique des sciences de la Culture*-t [1942/1991] alkotó cikkekből) és Meyersontól (*Les fonctions psychologique et les oeuvres*, 1948) kölcsönöztük.

tárgy. Ám ha a pszichológiai tény a „létrehozási” képesség szintjén megragadott egyének alkotják, nincs értelme elválasztani a pszichológiát a többi humán tudományoktól, melyek Wallon 1942-ben publikált tanulmányának címe alapján pontosan „A cselekvéstől a gondolatig” tartó folyamatban létrejövő „művekkel (oeuvres)” foglalkoznak. Ezzel megszabadulhatunk – Wallon kifejezésével élve – a „szikétől”, amely kimetszi a tárgyat környezetéből, a pszichológiát a humán tudományok szövetéből, sőt még a helyenként független modulokként működő közös erőfeszítések közül is, melyek a „közös világok”, felépített, megosztott világok, az interszubjektivitás színtereinek paradigmáját visszhangozzák.

Mennyiben járult hozzá Wallon és Vigotszkij ahhoz az ismeretelméleti konstellációhoz, melynek elméleti alapjai Cassirer-től származnak? Miképpen próbálták szerzőink a funkcionális és kapcsolati tevékenységben értelmezhető, egységként felfogott pszichológiai „ténynek” a „közös világokba” beágyazott meghatározását adni, ami pszichológiai munkásságukat kiváltképp hozzásegítette a „közös világok” kialakulásának megértéséhez? E két kérdés alapján a tanulmány két részre tagolódik.

VIGOTSKIJ ÉS A HUMÁN TUDOMÁNYOK

Életútjukat tekintve először is szembetűnő a hasonlóság. Két fiatal ember, akik fiatal koruktól nagyrészt azonos, koruk számos kulturális vonását tükröző olvasmányból kiindulva, gondolataikat és energiájukat az értelmiségi és politikai, társadalmi küzdelmeknek szentelték, amelyek jelentős mértékben meghatározták tudományos elkötelezettségüket (vagy fordítva). Ám ezek az életutak legalább ennyire különböznek is!

Vigotszkij, a fiatal orosz zsidó, aki a birodalom nyugati végvidékén született, már fiatalon szembesült a cári autokrácia tilalomfáival, antiszemitizmusával. Lényegében gomeli születésénél fogva fordul olyan mohón minden felé, ami az egyetemes kultúra ígéretével kecsegtet, aminek ő is művelője kíván lenni, ideértve természetesen a századelőn Péterváron megismert, szimbolista és formalista pezsgéstől forrongó orosz irodalmi mozgalmat is. A forradalom tüzeiben végül maga is „lángra lobbant”. A szovjet pszichológiai életbe való belépését a lelkesedés mellett a marxista pszichológia meghatározása körül folyó viták határozták meg. A konfliktusok hamarosan kieleződtek és állandósultak. Az állandó, kimerítő feszültség haláláig fokozódott, és rányomta bélyegét életére.

Wallon sorsa derűsebb volt, noha szintén erkölcsi és fizikai bátorságot is kívánó küzdelmekben volt része, gondoljunk csak az ellenállásban² való részvételére. Miután az École Normale Supérieure-t övező ligetekben átesett a filozófiai és a szocialista beavatáson, az alapot az induláshoz az egyetemes kultúra megismerése je-

² Érdekeség, hogy kettőjük közül Wallon az, aki védelmébe véve a „17. század bátor katonáit” 1907-ben megismerte a börtönt, noha röviden, hiszen Lévy-Bruhl hamarosan kiszabadította. Ugyancsak nem hétköznapi, hogy egy fegyverrel elfoglalt minisztériumot egy tiszteletré méltó egyetemi tanár vezet – hacsak átmenetileg is – a felszabaduláskor.

lentette. Amikor már fiatalon a szocialista eszmét választja, akkor ezt intellektuális eszközeinek bevetésével teszi, felhasználva a küzdelmek során a hagyomány által örökölt hagyottakat csakúgy, mint az egyetem intézményének és a háború utáni kommunista pártnak a segítségét.

Úgy tűnik, hogy Vigotszkij és Wallon nem ismerték egymást. Pontosabban elképzelhető, hogy találkoztak az 1931-es moszkvai Pszichotechnikai Kongresszuson, de miután Vigotszkij 1934-ben meghalt, Wallon munkái közül csak a *l'Enfant turbulent*-t (1925) olvashatta, Wallon pedig nem tudott oroszul. Ugyanakkor mindketten vitába szálltak Piaget-val és még sokakkal, akikkel pedig, ha ez nem is állt szándékukban, tudományos elképzeléseiket illetően számos tekintetben azonos állásponton voltak. Ők ketten egy nagyon hasonló felépítmény, a pszichogenezis alapjait akarták lerakni, lényegében nagyon hasonló fogalmi kereteken belül. Mindketten a konstruált, ugyanakkor kreatív jelleg bemutatására törekedtek. Cselekvés és megismerés, cselekvés és fejlődés, ha a kritikai újraértelmezés e szintjét nem is ők „találták ki”, az általánosítás és a rendszerezés, a sajátos nézőpontok különbségeit figyelembe véve, már az ő nevükhöz fűződik. Ez a szellemi elődök munkáinak tisztázása révén a pszichológia területének újraértelmezéséhez vezetett.

Külön is hangsúlyozni kívánjuk azt, hogy generációjuk örökséget vitt tovább, hogy láthatóvá, érthetővé tegyük az őket körülvevő, mozgásterüket meghatározó közeget. Már a század első évtizedeitől, amikor rátalálnak a mesterekre és az olvasmányokra, kidomborodik a pszichológiai tevékenységek funkcióinak és helyzetének, valamint munkásságuk/tanulmányaik elméleti feltételeinek kérdése a humán tudományok területén. A felvetett problémák és a kutatási területek tekintetében a teljesség igénye nélkül felidézhetjük Pierre Janet hozzájárulását a gyermekpszichológiához, Stern, Karl Bühler és Charlotte Bühler a nyelv kialakulása és funkciói kutatása terén kifejtett munkásságát csakúgy, mint a Gestalt, Koffka és Köhler emberi és állati fejlődést összehasonlító tanulmányait. Említsük meg Guillaume-ot, Dumas-t és francia iskoláját, no és mindenekelőtt az evolucionistákat, s köztük név szerint is Baldwint. E szerzők az elsők között szembesültek a 19. század óta formálódó humán tudományok előretörése miatt megkívánt elméleti keretek kialakításának igényével. Az új tárgyakkal az így napvilágra került emberi tények megközelítésének új útjai és problémái merültek fel. A kérdés az volt, hogy ez a nyelvnek szentelt figyelem vagy az embert a természet részeként kezelő, az emberi viselkedés széles skáláját az állati viselkedések rendszerébe integrálni igyekvő evolucionizmus nyomában járó irányzat, avagy a magatartási, beszéd-, gondolkodási és reprezentációs módok sokféleségének szentelt figyelem útmutatásával, azaz a társadalmi és a kulturális gondolatának megjelenésével együtt történjen. Vajon megeleghedhettek volna a természettudományokból vagy a tudatfilozófiából átvett elemzési modellekkel vagy oksági magyarázatokkal, melyek valóban megannyi „szikeként” működtek?

Ami a fenti kérdések alapján ugyancsak felvetődik: vajon e fejlemények a pszichológia területének példa nélküli kiszélesedéséhez vezettek-e; s hogy vajon az effajta modellek alkalmazása, azok elkerülhetetlen kiszakításával eredeti kontextusaikból nem húzott-e előre nem látható határvonalakat például nyelv és gondol-

kodás, individuális és társadalmi, változat és egyetemes, cselekvés és megismerés pólusai közé, olyan határvonalakat, melyek átjárták és a mai napig átjárják a pszichológia területét, de még ezen túl is folytatódnak. E határvonalak újraértelmezése csakúgy, mint a fent említett kiszélesedés elgondolása és az egészében megfelelőképpen „humanista” episztemológiai tervezet megalkotása egyáltalán nem volt könnyű, ma sem az. Megelégedhettek-e, megelégedhetünk-e ma is azokkal a humán tudományokkal, amelyek elválasztják az egyént tetteitől/teljesítményeitől, ez utóbbiakat pedig egymástól? Ezek a „sebészi beavatkozások”, ugyancsak WALLON-tól kölcsönzött kifejezéssel élve, az általa „szubsztancialista spekulációnak” nevezett vélemények széles skálájához kapcsolódnak, amelyek egyben a humán tudományokhoz hasonlóan a pszichológia területeit is elhatárolják egymástól, mindegyiknek megadva „az elsőbbséget a megismerés sorrendjében” attól függetlenül, hogy „a létezés elsőbbsége az anyagot vagy a szellemet illeti-e” (1942, 26). E törekvés egyébként Vigotszkij monista álláspontja alapján elfogadható lett volna.

Kétségkívül e keretek eredményezik szerzőink gondolkodásmódjának alapvető közelségét. A szubsztancialista „boncolások” helyett azt tűzték ki célként, hogy a „közös világok” fogalmával leírt jelenség kialakulását kutassák, ami az egyén elszigeteltségét a másokkal megosztott jelentések, közös referenciák létrehozásával törli át és a pszichológiát a kultúra és az interszubsztantialitás területére vezeti át. E „közös világokra” a legjobb példa, legalábbis a legnagyobb múltra visszatekintő és leginkább tanulmányozott az, amelyik a nyelvnek köszönhetően jön létre. Nos, pontosan ezen elméleti összefüggések közé kell helyoznunk a híres „nyelvi fordulat” feltételeit, amely még nem fejeződött be, s amelyhez VIGOTSKIJ (1967) is hozzájárult, mégpedig akkor, amikor a *Gondolkodás és beszéd* 6. fejezetében (erre később visszatérünk) arra világít rá, ahogy „a szavakba ágyazott jelentéstől, s ami ezeknek fogalmaiban fejeződik ki, eljutunk a tudományos racionalitáshoz”.

Jelezni kívánjuk, hogy az idézetben szereplő kifejezések, amelyek már VIGOTSKIJ 1934-es fellépésénél így jelennek meg, ugyanazok, még akkor is, ha tőle teljesen függetlenül alkalmazta ezeket, mint amelyeket CASSIRER használt 1942-ben a „Kultúra tudományának tárgyában (L’objet de la science de la culture)” (1991, 89) a „közös világokat” alkotó, másokkal megosztott referenciák kialakulási módzatainak megvilágítására. De vajon figyelembe veszi-e a nyelv közreműködésével eszközölt jelenségeket és transzformációkat az egyéni (és kollektív) gyakorlati és mentális tevékenységben; a tapasztalatot szervező és a megosztott referenciát létrehozó teljes, jelentéssel bíró struktúrát. S ez vajon testi tevékenységbe, egy közvetlenül instrumentális működésszerű technikai eljárásba vagy a művészi és tudományos reprezentációk egész rendszerébe beágyazott jelenség-e? Röviden: az instrumentális és reprezentatív közvetítés összes szereplője alkalmas arra, hogy egyenlő súllyal vegyen részt a „közös világok” kialakításában és elismerésüknek köszönhetően a „nyelvi fordulatban résztvevők” számát gyarapítják. Amire Wallon a maga részéről vállalkozni kívánt, az éppen ezen álláspontnak az összes szereplőre történő kiterjesztése strukturális sokféleségükben és funkcionális egységükben, szem előtt tartva az emberi tevékenység által öltött formák összességét az élőlények és a dolgok világán való, egymást kölcsönösen érintő uralkodásban, az egyén

pszichológiai értelemben vett kialakulásánál. Épp ezért kutatta az emberi lét kezdeti szakaszától az első manipulációkat és interakciókat az első cselekvési sémában, s ezért akart mindenképpen eljutni a diszkurzív gondolkodásig is, ahogy erre majd a későbbiekben még visszatérünk.

WALLON ÉLETE ÉS ESZMÉI

Hogy az emberrel foglalkozó tudományok átalakulásának már a század elejétől jelentkező elméleti szükségességét, na és az őt kísérő állandó politikai és intellektuális cselszöveket felidézzük, olyan szálát követünk, amely végighúzódik Wallon intellektuális pályafutásán; ő a nagy „határsértő”, ahogy a mára már polgárjogot nyert kifejezés mondja. Vigotszkij munkásságát körüljárva forduljunk most Wallon felé és vizsgáljuk meg, milyen módon jutott el a „közös világok” megközelítéséhez szükséges eszközökhöz (kizárólag a francia kontextust és a francia forrásokat szem előtt tartva).

Minden bizonnyal azzal kell kezdenünk, hogy beszámolunk Wallon alapvető és mély kötődéséről a „tények” tanulmányozásához, a valósághoz való viszonyhoz és a cselekvésnek, ahonnan minden más származik, mint a pszichológiai megközelítés színterének választásához. Hogy ennek okaira fényt derítsünk, először is a republikánus hagyományba visszanyúló gyökereket kell megemlítenünk. Apai nagyapja egyike volt a Harmadik Köztársaság megalapítóinak. A liberális hagyomány a családban a korszellemnek megfelelően az aktív társadalmi elkötelezettséghez vezetett, ami Wallon egész életét jellemezte; ugyanakkor ez a megfelelő filozófiai és tudományos orientáció befolyását is jelentette. A családi körben ez a szellemiség, a kultúrát tekintve nyitottság, politikai és társadalmi elkötelezettség volt jellemző. Wallon már bizonyára nagyon fiatalon átítatódott az ebben a környezetben uralkodó gondolkodásmóddal és elméleti opciókkal, amelyekkel kapcsolatban jeleznünk kell, hogy Franciaországban a fiatal társadalomtudományok fejlődéséhez is szorosan kötődtek.

A felvilágosodás eszméit valló Franciaországban született és a 19. század végén az elméleti megfontolásokkal teli eszmék egymást követő küzdelmeinek formáló hatása alá került, olyan eszmék hatása alá, melyek a Dreyfus-ügy körüli harcokhoz, de azon túl is vezettek: ő a baloldali értelmiségi, aki kötelességének tartja a polgári és az erkölcsi szerepvállalást a társadalomban. Hangsúlyoznunk kell, hogy amikor Wallon az egyetemre kerül, a később mesterének választott filozófusok munkásságában volt egy közös vonás, mégpedig a Dreyfus-ügy által gondolkodásukra gyakorolt óriási hatásnak köszönhetően. Wallon szavaival: „Mégis milyen következményekkel járt ez az egész? – kérdi WALLON 1934. február 24-én a Francia Filozófiai Társaság ülésén, melyet az École Normale-on tanító mestere, a szocialista filozófus Rauh (1861–1909) emlékének szenteltek. – A közéletben lelkiismereti válságot, az igazság, az objektív, felmutatható igazság válságát eredményezte. Ebben az esetben a pártok, amelyek tehát a társadalom változatlan fenntartásának pártjai voltak Franciaországban, azzal az igazsággal akartak szembehelyezkedni, ami az értelem, az államérdek, az állam igazságának érdeke volt.” Ezt úgy pró-

bálták megvalósítani, hogy a kézzel foghatóan meghamisított tényeket alárendelték az elveknek és az intézményeknek, „egy nép, nemzet vagy faj érdekeinek”.

Innen hát az az alapvető fontosság, amit „megismerés és erkölcs”, „megismerés és cselekvés” témakörében érhetünk tetten, ezek ugyanis elválaszthatatlannak tűntek a köztársaság filozófusai számára. A hozzánk közelebb állók közül olyan neveket említhetünk, mint Durkheim vagy Lévy-Bruhl, akik szakterülettől függetlenül vitáikban és küzdelmeikben már régóta összekapcsolták a felvilágosodás örökségét a laicizált kantianizmus francia recepciójával. Ebben az összefüggésben helyezhető el a valósághoz fűződő viszonyunk tulajdonított jelentőség, ami az elvont normákkal és elvekkel szemben az egyéni cselekvésben, ennek révén alakul ki. Innen ered a személyes, konkrét kísérleti bizonyíték szükségessége az ismeretek megalapozásához, sőt, még a spekulációval szemben, a felmutatható, valódi, igazolható „tények” kutatásának imperatívusza is. Ezek a gondolkodók „a tudomány oldaláról” kapták az indíttatást, nem az elvont, általános entitások által vezérelt módon, hanem a valóság tudományának oldaláról.

Ez az igazság erkölcséhez és az erkölcs igazságához való erős ragaszkodás, s amit a tudományos fellépés szabályait illetően feltételezett: az a szükséges követelmény, hogy a megismerés minden formáját – különösen a pszichológiai „tényekre” vonatkozóakat – a konkrét valóságba ágyazzuk. Wallon teljes egészében átveszi ezt, s a valósággal szembesített cselekvés koncepciójában is ez a szervezőerő. Ez rajzolta meg az igazi/tiszta pszichológiai cselekvés körvonalait, ami egy másik, az intellektuális életrajzot meghatározó aspektus létrejöttét eredményezte, s amelynek mindig konkrét és realista meghatározásai – azon dolgozott, hogy ilyenek legyenek – jelentették vállalkozásának alapját. Ám Wallon esetén – csakúgy mint Rauhnál – óhatatlanul felmerül a kérdés: Hogyan foghatóak fel, képzelhetőek el a „tények” és a „valóság”? Hogy ragadjuk meg a „valót”? Semmiképpen sem az objektivitás mint olyan alapján, mert ez csupán szubsztancialista, idealista vagy materialista illúzió. „A valóságok – mondja Rauhot követve WALLON (1934) – kevesebbet érnek pusztán létükben, mint tevékenységük révén, azaz kapcsolataikon és hatásaikon keresztül.” A valós az, ami önmagával szembesül és értelmet nyer a cselekvésben; innen az egyéni tapasztalat, a *hic et nunc* (itt és most) fontossága.

Ezt az elképzelést, amelyben tehát a cselekvés az alapvető vizsgálatok tárgya, Wallon nem egyedül Rauhtól kölcsönözte. Nem tévedünk nagyot, ha kijelentjük, hogy a cselekvésnek tulajdonított szerep a 19. század folyamán a spiritualisták és a materialisták között zajló politikai és intellektuális küzdelem egyik neuralgikus pontja volt. Tudományosabb szintre lépve érdemes felidézni a francia „filozófiai pszichológia” hagyományában a cselekvésnek tulajdonított jelentőséget, ezt ugyanis hol az érzékként és a helyére behelyettesíthető (értékű) motoros tevékenységként, hol az öntudatra ébredést megalapozó erőfeszítésként értelmezték. E hagyomány továbbadói közt meg kell említenünk Ribot-t, aki Wallon tanára volt a Collège de France-ban, és aki az izommunka, a mozgás értelmezését tette meg a szubjektivitás és a gondolkodás kiindulópontjául. Wallon kortársa, BLONDEL, a keresztény filozófus, aki a Kollektív pszichológiának (1924) nagy szerepet tulajdonít, *Cselekvés* (L'action) című munkájában is az egyéni cselekvést az erkölcs és a megismerés forrásaként mutatja be.

Cselekvés–lélek vagy cselekvés–test, akárhogy is van, mindenképpen a megismerés és cselekvés kapcsolatára vonatkozó klasszikus racionalista szempont meghatározásánál segédkeztek. Wallon a valódi megismerés elsődleges forrásaként az egyénnek a világgal szembesülő cselekvésére helyezte a hangsúlyt, amely kétarcú, mert az ismeretek konstrukcióját és a világra irányuló beavatkozás pszichológiai eljárásainak egyéni rekonstrukcióját – amelyek egymást kölcsönösen irányítják – is magában foglalja. A megismerés nem valaminek a visszatükröződése, és nem is norma, hanem az egyén által megalkotott valóságra vonatkozik. Ha a világ megismerése a cselekvésben kínálkozik, illetve megy végbe, mégpedig a valósággal szembesülő egyén rendelkezésére álló eszközök segítségével, akkor a fenti megállapítás megfordításával, az egyén kialakulása a valósághoz fűződő viszony konstrukciójában, illetve rekonstrukciójában zajlik.

A valósággal szembesülő cselekvés e koncepciója az igazi pszichológiai tevékenység tervezetének zászlóvivője, melynek a pszichológiai „tények” értelmében vett definíciói – megfigyelhető és igazolható egységek, amelyek egy rendszer részeként értelmezhetőek – ez Wallon vállalkozásának sarokköve. Wallon úgy véli, hogy a cselekvés folyamatán belül vagy azon kívül elhelyezkedő reprezentáció által közvetített tevékenységben alakul ki és működik biológiai és a társadalmi tagozódásban az a tisztán pszichológiai tervezet, amely a „valósággal szemben”, az emberi és a fizikai univerzum kezelésének számos folyamatában jön létre.

Hogyan határozza meg Wallon a biológiai és a társadalmi, amelyek tagolása – mondja ő – a pszichológiai is meghatározza? Ezen a ponton Wallon legsajátosabb elképzelésével találkozunk, amelyet majd a gyermekekre vonatkozóan fog pontosítani és rendszerezni.

Nézzük először a *biológiai*t. Wallon számára a biológiai elsősorban nem az agyat, a parancsokat osztó agyat (ami persze működik azért) jelenti, ez ugyanis nem minden. A biológiaiit ugyanúgy megtalálhatjuk a mégoly változatos formát öltő cselekvésben is, amelynek egymást követő előfordulásait a gyermek fejlődése segít megérteni. Általában véve úgy tűnt – és ez az életrajz harmadik vetületét is megvilágítja –, hogy a korszak fiziológiai, pszichofiziológiai vagy neuropatológiai biológiatudománya, amellyel a Sorbonne-on, a Collège de France-ban és az École de Médecine-ben ismerkedett meg, a szervi működés finomabb megközelítését is lehetővé teszi, amelyről úgy gondolták, hogy helyileg összekapcsolható a cselekvés modalitásaival, akár annak lefolyása során is. Ami itt elsősorban figyelemre méltó, az a nem általános, hanem körülhatárolt, helyhez kötött elemzésre alkalmas, a valósággal szembesülő egyén cselekvésének minden aspektusára (gesztus, érzelem, tónus stb.) ugyancsak helyhez kötötten kiterjedő megközelítések hadrendbe állítása. Bár figyelmét Ribot irányította a motorikusságnak a mentális tevékenység fejlődésében játszott szerepére, a gyermekkori specifikus motoros anomáliák és tipológiák és az ezek által az egyén tevékenységében okozott pszichológiai következmények iránt kibontakozó érdeklődése a hisztopatológus Nageotte-nak (akinek 1909-ben a Bicêtre majd a Salpêtrière kórházban asszisztense volt) köszönhető.

A szigorú értelemben vett biológiai területek helyett, amelyek meglehetősen összetett vizsgálatot kívánnak, forduljunk inkább a gyermek érésének walloni koncepciója, illetve afelé, ahogy a felszínre törő biológiai s az ezt strukturáló társadal-

mi rész tagolódásában létrejövő tisztán pszichológiai tervezet kialakulását az új funkciók megjelenéséhez kapcsolja.

Wallon (kis túlzással) már a születéstől kezdve megfigyelhetőnek tartja „az individualitás és a szocialitás egymástól elválaszthatatlan konstrukcióját” (ZAZZO, 1975/1980, 134). A kialakulás tekintetében egymásra gyakorolt kölcsönös hatás következményei a különféle kifejeződések, a cselekvés első formáitól kezdve, melyek organikus jelenségek ugyan, de egyúttal arra is alkalmasak, hogy a reprezentatív kezelés tárgyai legyenek – mint ahogy a kiáltás mások felé irányított hívássá válik, vagy ahogy a mozdulattól tárgyra irányuló gesztus lesz; s ez már egy pszichológiai terület körülhatárolását is jelenti – a mentális folyamatok összetett gépezetének munkába állításáig a diszkurzív gondolkodásban. Márpedig a struktúrák mindegyike relacionális, az egyéni és a társas tagolódásában kialakuló struktúra, az érintkezés és a szimbolikus közvetítés struktúrája.

A cselekvésnek a biológia területére visszanyúló kutatása és az egyébként ma is divó elemzési szint, a biológiai megközelítés, amely nem általános, hanem körülhatárolt, lokalizált; még a valóságban lezajló egyéni cselekvés folyamán is, annak minden jelentéssel bíró aspektusára kiterjedő ugyancsak lokalizált elemzésre alkalmas; nos mindezen nem szabad meglepődni. Valójában maga a korszak, e korszaknak a francia neurológiai és elmeorvosászati öröksége – amelynek az orvos Wallon is gyermeke volt – tette lehetetlenné, hogy elhatárolódjon a filozófiától és hogy a cselekvés iránti érdeklődést a „filozófiai pszichológiába” ne oltsa. Az viszont már Wallon érdeme, hogy a pszichológia területének kiterjesztésére ezt a hagyományt vette igénybe és hogy a gyermek tanulmányozását tette a meghatározás és a rendszerezés fő területévé mindarra vonatkozóan, ami van, az emberi cselekvést funkcióinak változatosságában szembeesíti az élők és a dolgok világával. A biológiai tényező azonosításához, a valós körülmények között folyamatában megragadott cselekvés egymást követő eseteinél még egy alapvető törekvés társul: a cselekvést a társadalmi forrásaként szolgáló reprezentatív fellépés helyeként kijelölni.

Így érkezünk el oda, hogy megállapíthassuk az egyéni és a társadalmi felosztását. Ez az egyéni autonómiát teljes mértékben megőrizve egyfajta mátrixot hoz létre az emberi közösségből, amely irányítja a találkozást a valósággal, mégpedig a társadalmi gyakorlatokon és a szimbolikus közvetítőkön keresztül. Ez tehát olyan felosztás, amelynek segítségével lassan megérthetjük: hogyan jut hozzá, illetve alakítja ki az egyén – elsősorban persze a gyermek – a „közös világokat”.

A századfordulótól kezdve – s ez immár az életrajz negyedik vetülete – Franciaországban és főleg a Köztársaság korábban említett filozófusainak köszönhetően egy olyan terület intenzív vizsgálata folyt, amelyet felváltva a kollektív pszichológia, szociológia, történeti pszichológia, mentalitástörténet, etnopszichológia, vallástörténet, sőt még az általános vagy az összehasonlító nyelvészet szempontjából is próbáltak megközelíteni. Itt rajzolódott ki a „szikés megoldások” elvetésének „lehetséges feltételei” és a diszciplináris egységek megbontásának szükséges feltételei is. A társadalmi mentalitás formái, a történelmi különbözőségükben és eltérő történelmükben tekintett társadalmi reprezentációk, tágabb értelemben egy korszak és egy helyszín mentális eszköztára és eredményei, melyek a társadalomtörténetbe ágyazott egyéni vagy kulturális tények, vagy akár a kultúrtörténetbe ágyazott tár-

sadalmi tények szintjén kerülnek elemzésre, ez valóban közös terület, amelyen nem éktelenkednek szubsztancialista vagy historicista válaszfalak. Ez a terület tehát kialakult, és itt egyesült újra több diszciplína, hogy „széthúzás” nélkül előkészítse az egyéni és a kulturális mozzanat mindenfajta tanulmányozásához szükséges fogalmakat, a „közös világok” és a másokkal megosztott referenciák kialakulásának feltételeit.

E rendkívüli felpezsdülésnek, ami feltételezhetően nem volt éppen békés, s a mentális formák, illetve kulturális teljesítmények társadalmi-történeti különbségei kutatásának és elméletbe foglalásának Wallon is részese volt. Mindenekelőtt mesterei, köztük Lévy-Bruhl és Rauh, aki csak visszafogott küzdelmet vívott Durkheimmel, valamint barátai vezették be ide, köztük említhetjük Blondelt és főleg Halbwachst, Lucien Febvre-t, de akár Ignace Meyersont, akik a világról alkotott egyéni és kollektív reprezentációk rendszereinek elemzésével és a szimbolikus státusának, valamint a racionalitás formáinak újraértékelésével ismertették meg.

Wallon személyes részvétele itt pszichológusként a személyközi interakciók és a cselekvés reprezentatív irányítását segítő kapcsolati eszközök integrációja terén kifejtett munkásságához kötődik: a „szike” többé már nem választhatja el a civilizációk kultúrtörténetében megszületett szimbolikus, gyakorlati és spekulatív formáktól az egyéni pszichológiai „tényeket”. Ezek a munkák adták WALLON kezébe a kulcsot az interszubsztantívitás és a társadalmi kapcsolat szerveződési módozatainak megértéséhez, de egyúttal a szimbolikus megragadását is lehetővé teszik, ami „a jelentések és a jelek világa, amely megkettőzi az egyéni tapasztalatok világát” (1932, 363), mégpedig státusaik és módozataik meghatározottságának folytonosságában. Más szóval itt találta meg a *Cselekvéstől a gondolatig (De l'acte à la pensée)* tartó úton felbukkanó minden tevékenységi formában közreműködő szimbolikus mozzanat változatos kognitív státusának elemzésére alkalmas modelleket. Ahhoz, hogy folytonosságuk mellett változatosságukról is számot adhassunk, a formális érvelés és a tudományos elméletek ésszerű fogalmai és struktúrái helyett másra, egészen más elemzésekre van szükségünk. Azzal, hogy a racionalitás területét annak teoretizált kifejezéseire, a megismerést a konceptualizációra, a szimbolikust pedig az önkényesség szintjére korlátozzák, túlságosan magasról vagy messziről tekintenek ezekre ahhoz, hogy az egyedül a nyelv alapján kialakuló közvetítő struktúrákon kívül (amelyek a „közös világok” létrehozásában közreműködő rendszereknek csupán töredékét adják) mások elemzésére is lehetőség nyíljon. A materiális és az egyéni mentális cselekvés irányításában összefutó közvetítő struktúrák szimbolikus mivoltának elemzőit keresve Wallon például Lévy-Bruhlnak *A primitív gondolkodásról (La pensée primitive)* szóló munkáival is találkozott, ezekben pedig a rítusok és mítoszok különböző formáinak elemzésével, melyek szimbolikus mivoltának változatossága a látszattól a jelleg szolgáltatókat azokat a modelleket, amelyek lehetővé teszik a szimbolikus meghatározottság folytonosságának értékelését az egyénnél, mégpedig a szimbolikus oldalt annak változatosságában és folytonosságában tekintve, hiszen a klasszikus értelemben vett racionalitás ennek csak egyik pólusát jelenti.

Hogyan hatol be az egyén – a gyermek – a „közös világokba” és azután hogyan újítja meg ezeket?

VIGOTSZKIJ INSTRUMENTÁLIS FELFOGÁSA

Amennyiben mind Vigotszkij, mind Wallon az élők és a dolgok világától el nem szigetelt, elkülönülő funkciókra fel nem darabolt egyén pszichológiáját kívánta megteremteni, akkor eltérő irányban indultak el. Vajon kijelenthetjük-e, hogy az egyik inkább a közös referenciamezők kialakulásának mikéntjét igyekezett megragadni, a másik pedig inkább annak kifürkészésére törekedett, hogy miképpen alakul ki maga a pszichológiai jelenség, az egyéni cselekvés, amely önmagát is átalakítva minduntalan újraalkotja a közös mezőket? Mindenesetre Vigotszkij munkái a pszichológiai eszközökről és a fogalmakról az első, míg a cselekvési formák születésének walloni értelmezései a második területre vonatkoznak. Ez a fajta összehasonlítás azonban azt is mutatja, hogy munkáik mennyire kiegészítették egymást. Ha a haladási irányok nem cserélhetőek is fel szabadon, azért ugyanazon epistemológiai cél felé igyekeznek.

A „pszichológiai eszköz” fogalma, amely Vigotszkij összes munkájában kétségkívül megtalálható, a közös referenciamezők kialakulási módozatainak megragadására irányuló erőfeszítések tanúbizonyságának is tekinthető. „A nyelv, a memotechnikai eszközök, a műalkotások, az írás, a sémák, a diagramok, a kártyák és minden lehetséges jel” jól ismert, ékes példái ennek, melyek közt az alkalmazás helyét és mértékét illetően jelentős különbségeket találunk. A kulturális feldolgozásból és a társadalmi közvetítésből kibontakozó „mesterséges formák”, amelyek az egyén külső és belső tevékenységét strukturáló „összetett rendszerekbe” szerveződtek, a „pszichológiai eszközök”, hozzájárulnak a „teljesítmények/művek”, az interszubjektív érintkezés területeinek kimunkálásához. Hozzájárulnak, mégpedig attól fogva, hogy a közös referenciák területei, a személyközi kommunikációt biztosító közös tudás alapján kialakuló „közös világok” a nyelvnek köszönhető instrumentalizáció közvetítésével létrejöhetnek, illetve ha a fogalmak és a tudományos rendszerek kialakulását tekintjük példaként, akkor magának a gondolkodásnak a „mesterségessé tétele” révén. Hogy ez utóbbiak kialakulásának feltételeit megvilágítsa, VIGOTSZKIJ (1967) a „szférák” fogalmát ajánlja figyelmünkbe, melyet a gyermek a nyelv hatására és a logika vagy más racionális formák révén kialakít, illetve a személyközi érintkezések változásával szüntelenül átalakít.

Hogyan elegyedik VIGOTSZKIJ számára a nyelv és a gondolkodás? Mindenekelőtt azt a különbségtételt kell felidézni, amelyet a *Gondolkodás és beszéd* (1967) körülhatárolásának szentelt utolsó munkájában alkalmaz a nyelv/beszéd két nagy osztályra bontásával; ez a központi elképzelés. Az egyik a „kifejezés nyelve”, melynek fő funkciója a kommunikáció. Ehhez társul a fejlődés során a másik, az „interiorizált nyelv, a belső beszéd”. Ez utóbbi a gyermek által fokozatosan elsajátított pszichológiai eszközök, mint például a logika, már amennyiben ez „belsővé tett”, használatán keresztül átszabott nyelv/beszéd. Ugyanígy fokozatosan *reinstrumentálva* és az általa hordozott új jelek különböző kategóriáinak kezelésére készen, a nyelv a gondolkodás, melyet ugyanakkor maga is (re)instrumentál, *belső* struktúrájaként működtet. Mégpedig attól fogva, hogy a belső beszéd funkcionális változások lassú felhalmozódása révén fejlődni kezd és a gyermek által elsajátított nyelvi struktúrák a gondolkodás alapvető struktúráivá válnak. Ha a gondolkodás

mindennapi működésében felülmúlja a nyelvi strukturáltságot, és ha a nyelv nem korlátozódik a kifejező funkciókra, a gyermeknek fejlődése során egyfolytában át kell alakítania, „(re)instrumentalizálnia” kell a nyelvet és a gondolkodást, mégpedig úgy, hogy ettől kezdve *mesterséges* jellegüknek megfelelő formákat találjon.

Annak megvilágítására, hogy VIGOTSKIJ pontosan miképp is magyarázza a többszörös egymást követő (re)instrumentalizálás eredményeit, a közös referenciák kialakulását, forduljunk a gyermek fogalmi fejlődésének szentelt figyelem eredménye felé. Fogalmi fejlődésen a mentális reprezentáció – a jelentés – és a szavak összehangolását érti (1967). Különbséget tesz „spontán” módon használt vagy mindennapi és tudományos fogalmak között. Érvéle szerint kialakulásuk az első esetben jelek, a második esetben egy rendszer által közvetített műveletek eredménye. A közvetlen valóságból kiinduló általánosításból születő spontán fogalmak egyben kontextusba ágyazott fogalmak is, és az általuk közvetített reprezentáció a tárgyak és a környezet közvetlen világára vonatkozik. A tudományos fogalmak viszont külső struktúrák közreműködését feltételezik a „természetes” pszichológiai funkciók (egyedüli) fejlődésében, és beágyazódnak az „általánosítás rendszereibe”, beilleszkednek a „kapcsolatok láncolatába”, meghatározva ezzel a dinamikus „szférákat”, amelyekben a spontán fogalmak és a gondolkodás egyéb eszközei létrejönnek és kölcsönösen átalakulnak.

A képességek kreatív rendszerei, melyek jellegükből adódóan a közvetítés több olyan módozatát és funkcióját elegyítik, illetve szövik egybe, amelyek egymással is interakcióba lépnek, szüntelenül átformálódnak és újjászerveződnek a lassú átalakulások során, amelyek lépcsőzetesen haladva több évre is kitolódhatnak. Ezek az új referenciákat kidolgozó eljárások, melyek „mesterségessé teszik” az egyénnek a világról fokozatosan szerzett reprezentációit, vagyis a környezet adott tulajdonságait meghaladó struktúrákat, ahogy ezek a gyermek tapasztalatában megjelennek. Integráló és átalakító erejüknél fogva a „szférák” e referenciavilágok előfutárai talán, vagy részei a „közös világoknak”, nem zárt struktúrákként jelennek meg, amelyekben mintegy megdermed a hagyomány. Miután ezek a dinamikus közvetítés során a gyermekhez eljutott eszközök egyéni mintázatából alakulnak ki, ezért számára egyfajta közvetítési keretként is szolgálnak, melyek a „cselekvést”, majd a kommunikációt is lehetővé teszik. A mentális struktúrák átalakulásával egy időben a „szférák” átalakulása is bekövetkezik. Hangsúlyoznunk kell, hogy e változások keretein belül, ahol az egyéni kognitív folyamatok és a kulturális elsajátítás szerveződik, sem az egyén pszichogenezise, sem pedig a kulturális formák evolúciója nem tekinthető elszigeteltnek, sem a megfelelő helyi oksági összefüggésre redukálhatónak. Az előbbinél tehát a naturalista, az utóbbiaknál pedig a historicista redukciót zárjuk ki.

WALLON CSELEKVÉSELMÉLETE

Wallon pszichológiai tervezete sok tekintetben programmatikusnak tűnhet. Hogyan elegyedik az egyén története a kultúrtörténettel? Hogyan zajlik le „az egyén és a kollektív tapasztalat kölcsönös egymásbahatolása”? (WALLON, 1942, 238.) Az

ehhez hasonló kérdésekre a választ egy szisztematikus megközelítés kereteiben képzelte el az emberi tevékenység összes aspektusára kiterjedően, melyek „a gyermek rendelkezésére álló eszközök és a környezet közötti, ezek kölcsönös önmeghatározását eredményező viszonyrendszer” (1941/1965, 32) kialakításában futnak össze. Maga a pszichológiai terv is ebből az összefüggésből emelkedik ki, a funkciók közti szubsztancialista tagolással és a gyermeket a világtól elválasztó „szike” működésével szemben. A „pszichológia – mondja WALLON – azon kölcsönös cselekvések találkozási pontján helyezkedik el, amelyek az organikus és a társadalmi, a fizikai és a mentális között az egyén közreműködésével zajlanak” (1938/1982, 119–120).

Emlékezzünk csak vissza, mekkora jelentőséget tulajdonított a „valósággal szembesített” egyéni cselekvésnek, ami a biológiai és a társadalmi tagolódásában létrehozza a tisztán pszichológiai működést. Wallon számára – ezt már eredetisége miatt is érdemes felidézni – a biológiai fogalmának definíciói a fejlődés során a gyermek tevékenysége által öltött formák szerint határozódnak meg. Test, cselekvés és a nyelvek mind az elmélet sematikus szintjén: ez adja a kiindulási alapot. Az első funkcionális gyakorlatok és a cirkuláris reakciók, az érzelmek játékanak és az utánzás különböző módozatainak nyomon követése, amelyek a cselekvés egymást követő átalakulásait a nyelv hatásán keresztül kísérik, a játék gyakorlatának változatai, no és a „mentális diszciplínák” hatalmas regiszterének beállításával lehetségessé váló cselekvések: a cselekvés megannyi formája, amelyeket az egyén időről időre a valósággal szemben felhasznál. E formák mindegyike időről időre olyan, még nem tapasztalt helyzeteket teremtő új pszichológiai szerveződések megjelenését eredményezi, amelyek aztán az eredeti pszichológiai eszköztár kialakulását hordozzák magukban. Így válnak a kezdeti motoros gyakorlatok irányított gesztusokká, a vokalizációk pedig „célzott” hívásokká. „A mentális élet egész felépítménye mintegy önmagát építi fel a különböző szinteken azáltal, hogy tevékenységünk a tárgyhöz alkalmazkodik, ezt az adaptációt pedig a tevékenység önmagára gyakorolt hatása irányítja.” Ciklusról ciklusra, amennyiben a fejlődés új cselekvési formákat hoz létre, a cselekvés újbóli fejlődést eredményez.

Márpedig a gyermek e cselekvési formáinak mindegyike az interperszonális kapcsolat létrehozásának sajátos módozatában, valamint az élők és a dolgok világával való érintkezés kereteinek meghatározásában gyökerezik: az érzelmek a másikhoz fűződő viszony kialakításában játszanak fontos szerepet; az utánzás a szerzett reprezentációk kezdeti elhelyezése miatt jelentős, mivel egy külső modell révén ezek biztosítják a cselekvés meghatározott formáinak bevezetését, illetve a mentális játék és a mentális diszciplínák a kulturális gyakorlati és spekulatív (stb.) formák elsajátításánál lényegesek. Az interperszonális kapcsolatok módozatai és a közös referenciák területei, amelyek először a közvetlen érintkezésre korlátozódnak, olyan mértékben alakulnak át, keverednek és terjeszkednek ki, amilyen mértékben a viszonyító rendszerek egyre inkább kibővülnek.

Így például a szenzomotoros időszakban az érzékszervek külső körülményekre irányuló játékával összefüggésben az érzelemlifejezés, a csecsemő vagy a kisgyermek átfogó viselkedésreakciói, a kiáltások, a mosolyok, a könnyek, a nevetések, a gesztusok Wallon szerint az érintkezések és a kölcsönös részvételek rendszerét

hozzák létre, amely az egyének között megalapozza a pszichikus egységre való képességet. Ez megelőzi a jelölő, illetve fogalmi nyelvet és az interperszonális kommunikáció első kereteként szolgál. Ha az érzelmet nem vezetjük is vissza a kommunikációra (vagy fordítva), ez az utóbbinak első területét alkotja, mielőtt a későbbiekben akadályként jelenne meg. A körülményekkel szembesülő érzelmben, a lelki tevékenység e kezdetleges formájában találhatjuk meg a mimetizmusok/utánzás játékanak és a kölcsönös megértés, a kapcsolat formáinak megvalósítására képes attitűdök kölcsönösségének vagy összhangjának az okát: a kiáltásból tehát irányított hívás lesz, cselekvés és egyúttal anticipáció is. Az érzelmi kifejezés értelemmel felruházott jelle válik. A kezdet kezdetén az adott pillanat impulzivitásában teljesen feloldódó formák a gyermek birtokában lévő összes kifejezési rendszert felhasználják majd – gesztusok, beszéd, írás stb. –, mégpedig olyan mértékben, amennyire a gyermek a közös ismereteket elsajátította, illetve kifejezőeszközei finomodnak és végül a szociabilitás egyre specializáltabb hagyományos eszközeivé válnak.

A körkörös reakciókon keresztül „az érzelem és az utánzás, a *mentális játékok* és a *diszciplínák*, a cselekedetek és hatások (kölcsönös) összekapcsolódásában” fejlődési tényezővé lépnek elő. A Wallon által javasolt elemzés jól megvilágítja azt a módot, ahogy a kulturális feldolgozás eszközeinek társadalmi közvetítése, az interszubjektivitást kialakító érintkezések helyszíneit, a közös referenciamezőket létrehozó gyermeki tevékenység révén fokozatosan kapott formákat strukturálja.

A *játék* a gyermek egyik sajátos tevékenysége, amelyen keresztül a gyermek megtanulja a műveletek körének vagy az integrációk sorának kialakítását, s ennek megvalósítása lehetővé teszi számára, hogy cselekedeteit beágyazza a külvilágba. A funkcionális játék, a kitalált játék, az elsajátítás vagy a kialakítás játécai időről időre a legkülönbözőbb funkciók megjelenésére támaszkodnak: az ügyesség, pontosság és gyorsaság szenzomotoros működése, a többszörös intellektuális funkciók és a szociabilitás funkciói. Az egyén „funkcionális fejlődéséhez” – amelynek egyik összetevője a biológiai érés – kötötten a játék meghatározott *formákat* ölthet, olyanokat, amelyek annak a civilizációnak a története során alakultak ki, amelyhez a gyermek is tartozik, s amelynek hagyományait a közösség közvetíti a számára (WALLON, 1941/1965, 63). E formák példáulként említhetjük a késleltetett reakciót kívánó játékokat, mint mondjuk a „repül a, repül a...” játékot, a verbális memóriát vagy számolást igénylő játékokat, mint például a kiszámolókat és a mondókákat, az intellektuális osztályozás játékeit, amelyek a kategorizáció rendszereinek kidolgozásához kapcsolódnak, vagy a társadalmi szerepjátékokat. A célirányosan működő tevékenységeket kialakító szervező sémákként értelmezett, a gyermeki tevékenységet szervező különböző struktúrák a vigotszkiji értelemben vett pszichológiai eszközök szerepét játsszák.

A cselekvés egyéb formái, melyeket Wallon a „mentális diszciplínák” vagy gyakorlatok címszó alá sorol, biztosítják az egyén/én saját maga által véghez vitt tudatos és reflexív kialakítását, a figyelem, az emlékezet, az érvelés stb. mechanizmusainak felügyelete révén. Ezek úgy hatéves korban jelennek meg és az önmagára irányuló tevékenység irányítási technikáiként működő viselkedések kiépülését eredményezik. E mentális diszciplínák közé soroljuk például a figyelmet, azaz

„a pszichikai tevékenység célok és idő tekintetében történő felosztására” való képességet (WALLON, 1941/1965, 88). Ide tartozik a rajta kívül álló célhoz igazodó „feltételes tevékenység” is, a kerülőutak kialakításától a tervezés összetett módszeréig, amelyek a pillanatnyilag rendelkezésre nem álló környezeti tényezők felidézését és a nyelv, illetve a logika egy bizonyos szintű kezelésére támaszkodó érvelést feltételeznek. A mentális folyamatok, valamint a világ és az egyén közötti kapcsolatokat átalakító új reprezentatív formák elhelyezését magukba foglaló mentális diszciplínák fejlődési tényezőként hatnak.

Ugyanúgy, mint a játék, a mentális diszciplínák is „az organikus réteg és a társadalmi réteg kapcsolatából” (WALLON, 1941/1965, 102) származnak. Ezek instrumentalizálják a gyermek mentális és viselkedési tevékenységeit. Ez az időszak a társadalmi tényező szempontjából is jelentős. Funkcionálisan, a mentális diszciplínák hatéves kortól bukkannak fel, az iskolakezdés időszakában, abban az időszakban – mondja Wallon –, amikor hajdan vagy máshol már munkára fogták, illetve fogják a gyermekeket. Így folyik az egyéni és a társadalmi artikulációjában egy civilizáció kulturális és technikai örökségének átadása. Az interperszonális kapcsolatok kialakulásában, a játék keretétől szolgáló szülő–gyermek, illetve családi kapcsolatok kezdeti eredményeiben erősödnek meg a társadalmi gyakorlatok és intézmények, az iskolák vagy különböző műhelyek, amelyekben a gyermek kialakítja a mentális diszciplínákat, pszichológiai tevékenységeinek strukturálási módzatait, melyek az interszubsztitívitás működésének helyszínei, a referenciális mezők széles skálájának megnyitására szükségesek.

Röviden összefoglalva: míg Vigotszkij annak a strukturáló szerepnek az intenzív vizsgálatára összpontosított, amelyet a nyelv/beszéd játszik a „szférák” kialakításában, addig Wallon, miután magának a pszichológiai jelenségnek a kialakulása érdekelte, a referenciális mezőket létrehozó formák teljes skálájának feltérképezésére törekedett. Elméleti orientációjuk hasonlósága annak ellenére, hogy kutatási területeik nem vagy csak kevésbé fedik egymást, azt eredményezte, hogy megrajzolták a pszichológián kívülről származó „közös világok” elképzelés első pszichológiai körvonalait. E hasonlóság legfigyelemreméltóbb mozzanata talán nem is annyira az, hogy mindkettőjüket érdekelte a közös referenciavilágok kialakításának egyéni lehetősége. A hasonlóság oka a leginkább az – s itt mutatkoznak meg pszichológusként elért eredményeik is –, hogy egyaránt megmutatják: e közös világok nem csak egy szimbolikus módszeren, egy elszigetelt relációs rendszeren vagy formán alapulnak; és nem köthetjük őket egyetlen pszichológiai funkció, a független cselekvés ilyen vagy olyan moduljának működéséhez sem. Ezzel szemben szerzőink megmutatják, hogy a közös világok keletkezése és struktúrája olyan összetett szövődék mintázatának megfelelően alakul, amely egyéni és kulturális összetevőkből, hosszasan és különbözőképpen szövődött. Ha mindezek után már csak a „közös világok” elképzelésre utaló episztemológiai választások felelnek meg egymásnak, felmerül a kérdés: ötven évvel ezután vagy még később, mi történt ezekkel?

IRODALOM

- BLONDEL, C. (1924) *Psychologie Collective*. Alcan, Paris
- CASSIRER, E. (1923–1929/1972) *Philosophie des forms symboliques*. 3 vol. Ed. de minuit, Paris
- CASSIRER, E. (1942/1991) *Logique des sciences de la culture*. Cerf., Paris
- CASSIRER, E. (1991) L’objet de la science de la culture. In *Logique des sciences de la culture*. 75–112. Cerf., Paris
- MEYERSON, I. (1948/1995) *Les fonctions psychologiques et les oeuvres*. Albin Michel, Paris
- MUCCHIELLI, L. (1994) Psychologie et sociologie en France, l’appel à un territoire commun: vers une psychologie collective (1890–1940). *Revue de synthèse*, 3–4, 445–483.
- MUCCHIELLI, L. (1998) Aux origines de la psychologie universitaire en France (1870–1900): enjeux intellectuels, contexte politique, réseaux et stratégies d’alliance autour de la *Revue philosophique* de Théodule Ribot. *Annals of science*, 55, 263–289.
- NETCHINE-GRYNBERG, G. (1991) The theories of Henri Wallon: from act to thought. *Human development*, 94, 363–379.
- NETCHINE-GRYNBERG, G. (1994) Henri Wallon’s Theory of Representation. In Rosa, A., Valsiner, J. (eds) *Historical and theoretical discourse in socio-cultural studies*. Chap. 19. 222–231. Culture & Consciousness Series, Fundation y Aprentizage, Madrid
- NETCHINE-GRYNBERG, G. (1995a) The functionality of the cognition: the roots of the concept of Cognitive Tool. In Lubek, I., van Hezewijk, R., Pheterson, G., Tolman, C. (eds) *Current Issuesn in Theoretical Psychology*. Vol. 4. 207–213. Springer, New York
- NETCHINE-GRYNBERG, G. (1995b) Théories de la représentation et théories du développement de la cognition chez l’enfant: Lev Vygotski, Henri Wallon, Jean Piaget. In Ghiglone, R., Richard, J. F. (eds) *Cours de Psychologie*. 9–37. Dunod, T. 6. Paris
- NETCHINE-GRYNBERG, G., NETCHINE, S. (1989) La notion d’instrument psychologique et la formation de l’espace graphique chez l’enfant. *Enfance, numero special Vygotski*, 101–110.
- NETCHINE-GRYNBERG, G., NETCHINE, S. (1996) Introduction au Symposium *Actions et développement: la pensée de Wallon*. 3ème Conférence pour la recherche socioculturelle: Vygotski–Piaget, Piaget–Vygotski. Genève, 11–15 septembre
- NETCHINE-GRYNBERG, G., NETCHINE, S. (1997) Fonctions sémiotique et structures graphiques. In Brossard, M., Schneuwly, B. (eds) *Outils et signes. Perspectives actuelles de la théorie de Vygotski*. 79–93. Peter Lang, Berne
- VIGOTSKIJ, L. S. (1967) *Gondolkodás és beszéd*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- VIGOTSKIJ, L. S. (1971) *A magasabb pszichikus funkciók fejlődése*. Gondolat Kiadó, Budapest
- VYGOTSKI, L. S. (1930/1985) La methode instrumentale en psychologie. In Schneuwly, B., Bronckart, J. P. (eds) *Vygotski aujourd’hui*. 19–47. Delachaux et Niestlé, Lausanne (Magyarul: Az instrumentális módszer a pszichológiában. In *A magasabb pszichikus funkciók fejlődése*. 267–275. Gondolat Kiadó, Budapest, 1971)
- VYGOTSKI, L. S. (1934/1997) *Pensée et Langage*. La dispute, Paris
- WALLON, H. (1925/1984) *L’enfant turbulent*. PUF, Paris
- WALLON, H. (1932/1973) De l’expérience concrète à la representation-symbol. *Enfance, numero spécial: Henri Wallon Psychologie et éducation de l’enfance: buts et methodes de la psychologie*. 337–366.
- WALLON, H. (1934) Frédéric Rauh. *Société française de philosophie*, séance du 24 février 1934.
- WALLON, H. (1938/1982) *La vie mentale*. Editions sociales, Paris

- WALLON, H. (1941/1965) *L'évolution psychologique de l'enfant*. A. Colin, Paris
- WALLON, H. (1942/1970) *De l'acte à la pensée*. Flammarion, Paris
- WALLON, H. (1958) *A gyermek lelki fejlődése*. Gondolat Kiadó, Budapest
- WALLON, H. (1971) *Válogatott tanulmányok*. Gondolat Kiadó, Budapest
- ZAZZO, R. (1975) *Psychologie et marxisme: la vie et l'oeuvre d'Henri Wallon*. Denoël-Gonthier (Coll. Médiations), Paris (Magyarul: *Pszichológia és marxizmus: Henri Wallon élete és műve*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1980)

VYGOTSKY, WALLON AND THE “SHARED WORLD”

NÉTCHINE-GRYNBERG, GABY–NÉTCHINE, SERGE

The paper compares the meaning based and culturally oriented approaches in mid-twentieth century represented by Vygotsky and Wallon. Their common feature is an early attempt to overcome the study of the isolated individual as the proper domain of psychology. Rather, both emphasize the inherent social nature of the structure of the mind. Therefore both are related to a semiotic view of the mental domain, with more emphasis on body representation and emotions in Wallon.